

Урок 2.

Граматична основа речення. Односкладне й двоскладне речення

Перевіряємо домашнє завдання

Вправа 2

Цікава гіпотеза про походження мов полягає в тому, що вчені-мовознавці припускають, що всі мови світу мали колись одну спільну прамову. І цією однією мовою всі люди говорили близько ста тисяч років тому. Доказом цього є наявність у кожній мові в базових словах однакових звуків.

Ця цікава гіпотеза також має право на існування.

Пригадаймо

- ✓ Чим підмет відрізняється від присудка
- ✓ Чим односкладне речення відрізняється від двоскладного
- ✓ Які бувають види односкладних речень

Головні члени речення

ХТО? ШО?

Підмет

Особа, предмет чи процес, що виконує певну дію чи є носієм ознаки

ПРОСТИЙ (ОДНЕ СЛОВО)

- ВІТЕРЕЦЬ РОЗГАНЯЄ БІЛІ ХМАРКИ
Виражений іменником
- ЛУНАЮТЬ ВОНИ ГУЧНО
Виражений займенником
- НА ТРОТУАРІ СТОЯЛО ДВОЄ
Виражений числівником
- ЖИТИ — ЦЕ ЗНАЧИТЬ ДИХАТИ
Виражений інфінітивом

СКЛАДЕНИЙ (ДВА І БІЛЬШЕ СЛІВ)

- МИ З ТЕТЯНОЮ ПІШЛИ НА ПРОГУЛЯНКУ
іменник + займенник
- П'ЯТЬ УЧНІВ ВІДМОВИЛИСЯ ВІД ЕКСКУРСІЇ
іменник + числівник
- «ЗАПОРОЖЦІ ПИШУТЬ ЛИСТА ТУРЕЦЬКОМУ СУЛТАНУ»
НАЙВІДОМІША КАРТИНА І. РЕПІНА
Власна назва
- БАГАТО ПРЕКРАСНИХ КАРТИН СТВОРИЛА КАТЕРИНА
БЛОКУР.
Власна назва (ім'я)

@vyraz.na

ЩО РОБИТЬ? ХТО ВІН ТАКИЙ? (ПІДМЕТ)

Присудок

Дія чи ознака підмета

ЯКИЙ ВІН Є? (ПІДМЕТ) ШО ВІН ТАКЕ?

ПРОСТИЙ (ОДНЕ СЛОВО)

- ПЕТРО ВІДЧИНІВ ДВЕРІ
виражений дієсловом
- МАРІЯ ЇСТЬ ЯБЛУКО
виражений дієсловом
- СЕМЕН ЗНАЄ ПРАВИЛА
виражений дієсловом
- Я БУДУ ВИКОНУВАТИ ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ
слово «бути» + дієслово, йдеться про майбутню дію

СКЛАДЕНИЙ (ДВА І БІЛЬШЕ СЛІВ)

Складений присудок має дві частини: головну і допоміжну (зв'язка)

- ХТОСЬ НАМ ПОВИНЕН ВІДЧИНЯТИ ДВЕРІ
Іменна частина + інфінітив
- ВИБРАТИ НЕ МОЖНА ТІЛЬКИ БАТЬКІВЩИНУ
Іменна частина + інфінітив
- ПОДНІПРОВ'Я МЕНІ КОЛИСКОЮ БУЛО
Іменна частина + «бути», йдеться про минулу дію
- ТАКІ РЕЧЕННЯ СТАНОВЛЯТЬ ОКРЕМИЙ ТИП
дієслово + іменна частина, що вказує на постійну ознаку предмета

@vyraz.na

Відеопояснення → <https://cutly.netlify.app/4ISVDXZ3>

Види простих речень

ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

ДВОСКЛАДНЕ
ПІДМЕТ+ПРИСУДОК

ОДНОСКЛАДНЕ

Головний член
речення - ПІДМЕТ

НАЗИВНЕ

Ліс. День. Темна ніч.

Головний член
речення - ПРИСУДОК

Означено-особові
Піду в школу
Неозначено-особові
Уже збирають урожай
Узагальнено-особові
Багато будеш знати, швидко
постарієш (Нар. тв.)
Безособові речення
Уже світає

Двоскладне речення – це речення, граматична основа якого складається з двох членів: підмета і присудка.

Односкладне речення — це речення, граматична основа якого має у своєму складі лише один головний член (підмет або присудок), причому зміст речення залишається зрозумілим і без другого головного члена.

Тренувальна вправа

<https://wordwall.net/user/resource/25752012>

Види односкладних речень

Дієслівні

(з головним членом у формі присудка)

Означено – особові (головний член означає дію, яку виконує конкретна особа (Іо.одн., мн.) **Я, ТИ, МИ, ВИ**).

Любїть травинку і тваринку, і сонце завтрашнього дня ... (Л. Костенко).

Неозначено – особові (головний член означає дію, яку виконує невизначена особа (3о. мн.) **ВОНИ**).

Мене везуть у царство трав, річок і таємничих озер (О. Довженко)

Узагальнено – особові (головний член означає дію, яка стосується будь – якої особи (3о. мн, присл.), **ВОНИ**)

Здобудемо освіту – побачим більше світу (Нар. творч.)

Безособові (головний член означає дію, яка не має виконавця (особа відсутня)).

Аж морозом сипнуло поза спиною (Панас Мирний).

Називні

(з головним членом у формі підмета, який стверджує наявність предметів чи явищ)

Пекучий день... Лісів солодка млява... (Л. Костенко).

[cutly.netlify.ahttps://cutly.netlify.app/SOCPZNYKpp/](https://cutly.netlify.app/SOCPZNYKpp/)

Спробуйте визначити особу в головних членах речення і тип односкладного речення

Йду поміж люди.

Не милуй мене шовково.

Пишіть листи і надсилайте вчасно!

Що маємо, не дбаємо, а втративши, плачемо.

На Різдво часто ходять в гості.

Перевірте себе

Йду поміж люди. **1ос.,о-о**

Не милуй мене шовково. **2ос.,о-о**

Пишіть листи і надсилайте вчасно! **2ос.,о-о**

Що маємо, не дбаємо, а втративши, плачемо. **1ос.,у-о**

На Різдво часто ходять в гості. **3ос., н-о**

БЕЗОСОБОВИМИ називають односкладні речення з головним членом у формі присудка, який означає **процес, дію, стан**, що не мають виконавця або відбуваються незалежно від нього

Безособове дієслово

- **Не вистачає** води. **Мріялось** про майбутнє.

Особове дієслово в значенні безособового

- Від річки **тягне** сирістю. **Пахне** луговими травами.

Безособові форми дієслів на **-но, -то**

- Список справ на завтра **складено**. Сукню **пошито** вчасно.

Прислівник із дієсловом-зв'язкою або без нього

- **Було весело**. Уже **пізно**. Тут **мило**.

Інфінітив без допоміжних слів

- **Не гаяти** ні хвилини! **Скоритися** долі.

Інфінітив у поєднанні з присудковими дієсловами **треба, слід, сором, гріх, жаль** тощо

- **Треба цінувати** час. **Гріх** скаржитися на сучасну молодь.

Слова **нема (немає), не було, не буде**, при яких є додатки в родовому відмінку

- **Нема** снігу цієї зими. У мене **не було** жодних планів на вихідні.

Головний член у таких реченнях здебільшого виражений **іменником у називному відмінку** однини чи множини, зрідка займенником або прикметником.

Називні речення не бувають питальними чи спонукальними.

Вони можуть бути частиною *складного* речення.

До групи головного члена в називному реченні може входити **означення** (узгоджене чи неузгоджене, поширене чи непоширене).

Інколи вживаються частки **ось, он, осьде, онде, отде, що за, ось так**

НАЗИВНИМИ є речення, у яких головний член стверджує існування предметів чи явищ:

1. *Хвилююча мить зустрічі.*
2. *Ось місяць, зорі, солов'ї.*

Зверніть увагу!

Якщо в реченні є **обставина** чи **додаток**, то це речення не **називне**, а **двоскладне з пропущеним присудком**.

Адже **обставина** й **додаток** входять до групи **присудка**, якого у **називних** реченнях нема й бути не може.

За вікном жоржини й чорнобривці.

До обставини місця «за вікном» можна поставити запитання від пропущеного присудка «*цвітуть*» (*ростуть, пахнуть* тощо). Отже, це речення **двоскладне неповне з пропущеним присудком**

Слід розрізнити **називне** речення та **двоскладне**.

Запашні троянди — *односкладне називне*.

Троянди запашні — *двоскладне зі складеним іменним присудком*.

Доберіть приклад до кожного виду речення

Вид речення

- 1 означено-особове
- 2 неозначено-особове
- 3 узагальнено-особове
- 4 безособове

Приклад

- А Раніше, ніж наказувати, навчись користися.
- Б Мені невесело було й на нашій славній Україні.
- В Ясени, ясени, бачу вас за селом край дороги.
- Г Дівчині дарують квіти з напіврозквітлим пуп'янками.
- Д Озеро в лісі, в озері - ліс

Ключ до завдання

1 - В

2 - Г

3 - А

4 - Б

Тренувальна вправа

<https://learningapps.org/view4250>

813

